

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT 2008

HISTORISK FORENING FOR GRAASTEN BY OG EGN

HISTORISK FORENING
FOR
GRAASTEN BY OG EGN

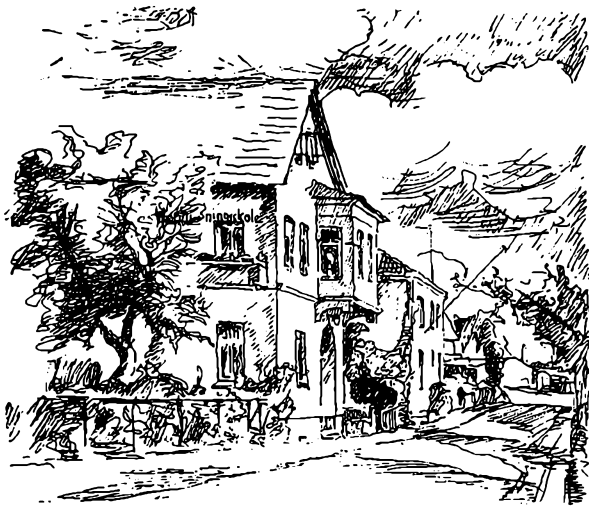
ÅRSSKRIFT 2008

Redaktion:
Elsebeth Thygesen Kristensen
Else Egholm

Foto:
Hvor intet andet er angivet, er fotografierne
fra lokalhistorisk arkiv.

Forsidebillede: Palæet, omkring 2000

Bagsidebillede: Palæet set fra Jernbanegade ca. 1900

Gråsten Husholdningsskole, Peter Sandkamm-Møller

HISTORISK FORENING
FOR
GRAASTEN BY OG EGN

ÅRSSKRIFT 2008

Indhold

Palæet.....	5
Gråsten Husholdningsskole.....	16
Forespørgsel til arkivet.....	25
Robert Ellsworth Coffey	27
Skybrud over Adsbøl.....	37
Årets gang.....	46
Beretning for Historisk Forening	52
Arkivets beretning	55
Bestyrelsen.....	57
Indholdsfortegnelse Årsskrift 1975-2007.....	58

Palæet

Med titlen "Palæet med de frække palæbørn – som jeg husker det!" har Kirsten Surlyk Olesen, født i 1922, skrevet sine erindringer, som Historisk Forening for Graasten By og Egn modtog i november 2006.

Kirsten Surlyk Olesen har givet sin tilladelse til, at foreningen må bruge uddrag af dem i årsskriftet. Her følger nu en beretning om Palæet og hovedbygningens indretning, som Kirsten Surlyk Olesen beskriver det.

*Kirsten S. Olesen
17 år gammel.
Privat foto*

Vi boede på Palæet, og når vi var oppe at toppes med ungerne fra Konkel, så råbte de: "I frække Palæbørn!"

Min fætter Nis fra Undelev sagde engang frejdigt til mig, at han altid havde syntes at vores hus var en uhyggelig stor firkantet kasse. Men de boede nu også i et af de her stråttækte rosenbevoksede bondehuse, hvor der på langsiden var to smukt udskårne, malede døre med 8 vinduer imellem. Vi havde også rosenbuske foran huset, men der var kun tre. Roserne var røde buketrosor, og det var egentlig slyngrosor, men da de ikke var bundet op, stod de som kupler med grenene hængende ned. Det var lidt af en prøvelse, når man skulle finde en bold, der var røget ind i dem.

Huset var rektangulært i to etager. Det var gulkalket, men delt op med hvide striber, og havde højt blåglasseret tegltag. Midt på taget, et lille stykke over tagrenden var det nederste tagvindue, og ved festlige lejligheder stak flagstang med flag ud der. Til daglig lå flagstangen hen ad loftsgulvet, og der skulle to mand til at løfte den op og få den skubbet ud af vinduet.

Palæet omkring 1900 (foto C.C.Biehl)

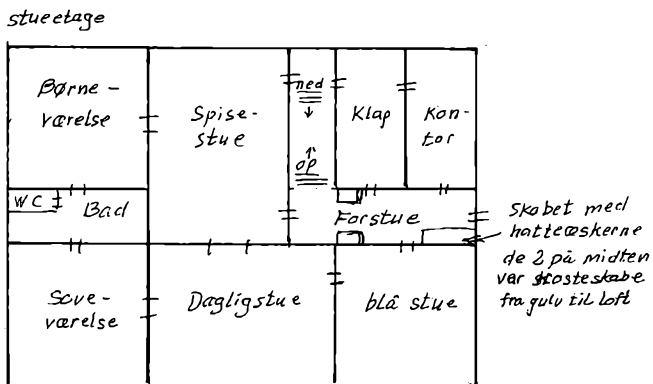
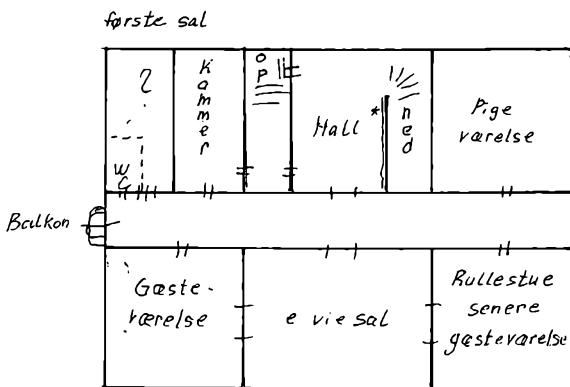
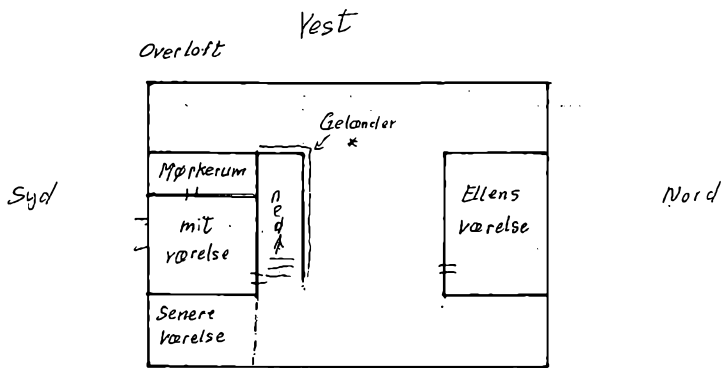
Huset var flankeret af henholdsvis kostald og lade, der var hvidkalkede med grønt trempelværk og sort paptag. Ud mod gaden var der en lav, pudset og hvidkalket mur med et jerngitter ovenpå. Porten var også noget jerngitterværk. Det var en stor dobbeltport, hvor hver fløj midt i det nederste felt havde et løvehoved. Den var god at klatre på, og den stod næsten altid åben. På hver side af porten i de øverste to hjørner af den store gårdsplads, var der et par halvrunde græsplæner, og fra porten gik der en bred brolagt kørevej (e bro) ned til hovedtrappen. Hvert år til Pinse strøede Jens Thiesen salt på brolægningen, og så kunne man tjene 50 øre ved at hente en gammel kniv og hjælpe til med at luge den. For at rive gårdspladsen var taksten den samme, mens det kun gav 25 øre at rive den lille gårdsplads der lå til venstre og strakte sig fra ladegavlen og ned til haven. Der var et højt

hegn med låge. Hegnet var fuldstændig dækket af hvide buketrosor, naturligvis med duft, og de blomstrede overdådigt hver sommer. På venstre side var den lille gårdsplads afgrænset af høje plankeværk ind mod dyrlæge Kolds have. Det var gerne på den gårdsplads vi tegnede hinkeruder, spillede med løbberer eller ”stak land”, og ladegavlen egnede sig fint til boldspil med en eller flere bolde.

Fra den store gårdsplads og ned omkring huset til baggården skrånede grunden stærkt. Dernede lå alle de øvrige bygninger, der hørte til et landbrug. Men førend vi kommer helt derned, har vi på venstre side ud mod haven det fine vognhus. Det hed sådan, ikke fordi det så særlig fint ud, forsiden bestod af tre grønne porte, men fordi det rummede nogle dejlige gamle vogne. De havde stået der, da far købte palæet. Den vogn, vi børn syntes var mest spændende, og som vi sommetider sneg os ud for at lege i, var kareten. Den var mørkeblå og havde mørkeblåt indtræk, gardiner med agramaner, snore og kvaster, og jeg mener også at kunne huske et rullegardin i bagruden. Kareten blev brugt sidste gang til Ingridis konfirmation, eller var det til Johans barnedåb? Det kan have været ved begge lejligheder, da de begge fandt sted i 1928.

En anden vogn havde høj buk og bagved en lille bænk og et stort sæde med en rund kaleche over. Der var også en stor kane i det fine vognhus. Den vogn, vi brugte mest, var en Phaeton. Det var den der blev brugt til familietransport, og da var det eftertragtet at få lov til at sidde på bukken hos kusken. Den blev så afløst af Forden, men kom til ære og værdighed igen, især under 2. verdenskrig.

Fra det fine vognhus kom man direkte ind i selekammeret og derfra ind i stalden, hvis gulv til min stadige undren var brolagt. Vi havde naturligvis en del heste. De to køreheste hed Hans og Peter og var et par oldenburgere. Forkarlens spand var skimlerne, Max og Morits. Det var et par enorme belgiere, der næsten ikke var til at skræve over, når de skulle rides til en fridag på marken. Andenkarlens heste, der var et par jydskke, har jeg glemt navnene på og så var der også et par stykker, der blev brugt til mælkekørsel og diverse.

Øst

Grundrids af Palæet tegnet af Kirsten Surlyk Olesen

Mellem stuehuset og det fine vognhus var der også et højt trådhegn ud mod haven, men her var det dækket af røde buketroser. I gavlen var trappen ned til kælderen, men vi må hellere gå ind af den rigtige dør.

Husets forstuedør var på nordgavlen, og fra brolægningen var der nogle klinker hen til stentrappen. Der var sortmalet jerngelænder, og på reposen var der hvide rillede fliser lagt i et mønster. Rundt om trappen stod der nogle forpjuskede graner. På det sted skrånede grunden ned mod haven, så der var et stort hulrum under trappen med et ret stort kældervindue. Inde i kælderen under vinduet var der en vandhane på et rør, der var stukket direkte ud i en kilde under den lille gårdsplads.

Døren ind var kun låst om natten, og der var ingen klokke, for mor sagde, at hun havde da ikke lyst til at springe hver gang der kom nogen. Vi kom altså lige ind. Forstuen havde rødt linoleum og matrød maling på træværket med nogle dekorationer i lysere farver på dørfyldningerne. – De ikke kendte gik rundt og bankede på alle dørene, mens de stedkendte vidste at døren til venstre førte ind til den blå stue og var låst.

Min far havde sit kontor med dør ind til højre for forstuedøren, og et vindue ud mod gårdspladsen. Det var langt og smalt, og under vinduet i værelsets bredde stod en gammel sofa med sort læderbetræk og en stor tyk sofapude med uldgarnsbroderi på forsiden og blankt sort stof, der altid følte koldt, på bagsiden. En sofapude var altid beregnet til at man vendte bagsiden opad, når man skulle sove til middag på den, så broderiet ikke blev fedtet.

Kontoret var normalt forbudt område, men når vi manglede papir til at tegne på, skulle vi ind til far og bede om noget. Han havde en skuffe i sit skrivebord, hvor han gemte skrivelser, som ikke skulle gemmes. Da de som bekendt kun er brugt på den ene side, egnede de sig fint til at blive tegnet på på bagsiden. Far var også ekspert i at spidse blyanter, og vore blyanter trængte altid til at spidse. Så kom lommekniven frem fra bukselommen. Det rigtige blad blev valgt og trukket ud, og så gik han i gang. Snittene lå præcise, lige store

med ens buer rundt om blyantspidsen, som fik en omgang til sidst. Hans tommeltot blev sort, men han skar sig ikke, og man var fuld af beundring.

Anden dør var til en mellemgang, der førte til trappen ned til kælderens. Den blev kaldt "e Klap", fordi der var en klap under vinduet, der kunne slås op til et bord. De matgrønne vægge derinde var limfarvede. Engang da der var nymalet havde vi unger tankeløst ladet fingrene glide hen ad væggen, da vi gik igennem gangen. Det viste sig, at vore fingre blev grønne, mens væggen blev vandret stribet, og mor blev ærgerlig.

Man gik altså ligefrem efter lydene og bankede på spisestuedøren, og så var der næsten altid en eller anden, der sagde: "Værskod".

Spisestuen uden klaveret men med bedstefars bæk (Privat foto 1948)

Spisestuen var et stort aflangt rum. Væggene var okkergule, og gulvet dækket med brunt ternet linoleum. Møblerne var eg, der hvert forår ved hovedrengøringen fik en gang bejdse, så de fremstod i en mørkebrun farve, der med tiden næsten blev sort. Midt på gulvet stod spisebordet med 6 stole omkring. Døren man kom ind af, var inderst på den ene langvæg. I den anden ende var døren til kældertrappen. Midt på væggen stod den lange buffet flankeret af 4 stole. Mor kunne ikke stå for det symmetriske, så over buffetten havde hun hængt et stort billede flankeret af et mindre på hver side. Billederne

var sort-hvide tryk i glas og ramme, og det ene af de små så jeg altid som nakken af en mand med noget aflangt, hvidt i øret, indtil jeg fik at vide at det var Lakjer skov med en vej og en af pælene ved indkørslen. Til venstre på endevæggen var fløjdøren ind til dagligstuen og ved siden af, klaveret som egentlig var moster Johannes. Vi havde bare lånt det, fordi far gerne ville have, at børnene skulle lære at spille. Men det var først da Ingeborg blev større, at det kom i brug. Da det siden skulle afleveres købte mor et brugt klaver til Ingeborg.

På modsatte langvæg var der inderst et højt skab med fire snoede søjler, to foroven og to forneden. I overskabet havde mor sit glas-service, og i skabet forneden var der aviser og ugeblade. Avisen var "Heimdal", der kom hver eftermiddag, og så holdt mor "Søndags B.T", der dengang kom om lørdagen.

Midt på væggen var døren ind til børneværelset, og til venstre for den stod en høj rund kakkelovn, med marieglas i lugen ind til ilden. Den havde også nogle ringe der kunne tages af, så man kunne stille en kedel der. Øverst havde den en krone af jernfiligran. Nærmest vinduesvæggen stod et stort linnedskab, og oven på det stod der altid en stor blå krukke, der var fyldt med blomster eller grene efter årstiden. Skabet havde forneden en skuffe, der var fuld af alle mulige klude. De blev brugt til at lappe med, sy karklude af, eller til forbindinger til de skrammer, vi hentede os. I krogen var der lige plads til mors symaskine.

Sybordet stod mellem de to vinduer ud mod gårdspladsen. De var høje og havde skodder, der altid var foldet sammen mod siderne, da vindueskarmene var fyldt med en masse kaktus. Der var bl.a. Nattens Dronning, som mor en gang vågede over en hel nat for at se den springe ud. Der var for øvrigt skodder ved alle vinduerne i stueetagen, men det var kun i badeværelset de blev brugt dagligt. I børneværelset lukkede vi dem for i tordenvejr, men vi kunne alligevel se lynene gennem de to små ruder øverst oppe. I et hjørne ved kældertrappen stod et lille bord med telefonen. Vi havde Gråsten nr. 17.

Mellem børneværelset og fars og mors soveværelse lå badeværelset med vinduer ud imod baggården. Der var et stort emaljeret jernbadekar, der stod på løvefødder og en stor rød badeovn, der varmede vandet op. Lørdag var badedagen, og ved middagstid blev der tændt op i ovnen og stillet en stor vidjekurv fuld af brændestykker ved siden af. Ilden blussede i ovnen det meste af dagen, for ve den der kom og tog bad og glemte at lægge mere brænde på ilden, inden han gik, så vandet ikke nåede at blive varmt til den næste. Pigerne var gerne de første til at gå i, nemlig når de ved totiden var færdige med deres arbejde, og mor ville være sidst, lige før hun gik i seng. Badeværelsesgulvet var terrazzo,

Børneværelset lå ved siden af spisestuen med to vinduer ud mod gårdspladsen. Det meste af året var det et sted, hvor man bare sov, fordi det var for koldt at lege der. Kun ved de store familieopløb blev der fyret i kakkelovnen, der stod i det ene hjørne. Det var en fint glaseret jernovn i brune farver. Den lignede et lille tårn, og når man løftede taget af, var der nogle komfurringe.

*Fru Petersen ved det sydvendte vindue i den nye dagligstue
(Privat foto 1948)*

Dagligstuen var lidt større end spisestuen, og lå på tværs af denne med tre vinduer ud mod haven. Loftet var malet i en grønlig farve, det var dekoreret med en bred kant af græs og blomster. Midt over

lampen var der en stor oval dekoration. Gulvet var også her dækket med linoleum i nærmest multifarvet mønster. Møblerne var i lyst træ med et mørkerødt betræk, og vinduerne havde mørkerøde uldne gardiner, der kunne trækkes for.

Ved det midterste vindue stod et lille sybord med 2 skuffer, den øverste havde mange små rum. Af andre møbler var der et bornholmerur, fars skrivebord, et bogskab med glasdøre og et par kurvestole på tomme væglpladser. I et hjørne var der en sofa med bord og to lænestole, og i et andet hjørne stod den hvide porcelænskamin. Den var firkantet, og på siderne var der nogle metallåger, der kunne åbnes, så der kom varme ud. På kaminhylden stod Pallas Athene i gips og forskellige ting. Midt på gulvet under lampen stod et stort firkantet bord med stole omkring, og der sad vi altid.

Ved siden af kaminen var en foldedør, der førte ind til ”e blå stue”, der blev brugt ved festlige lejligheder. Det var det eneste værelse, der havde tæppe på gulvet, et luvttæppe med persisk mønster på grå /beige bund. Møblerne var mahogni i empirestil med okkergult brokade. Kakkellovnen var mage til den i børneværelset, kun var denne blåglaseret. Den var det eneste blå i værelset, bortset fra de ecru blondgardiner, der havde et blå mønster. Værelset havde en dør ud til forstuen.

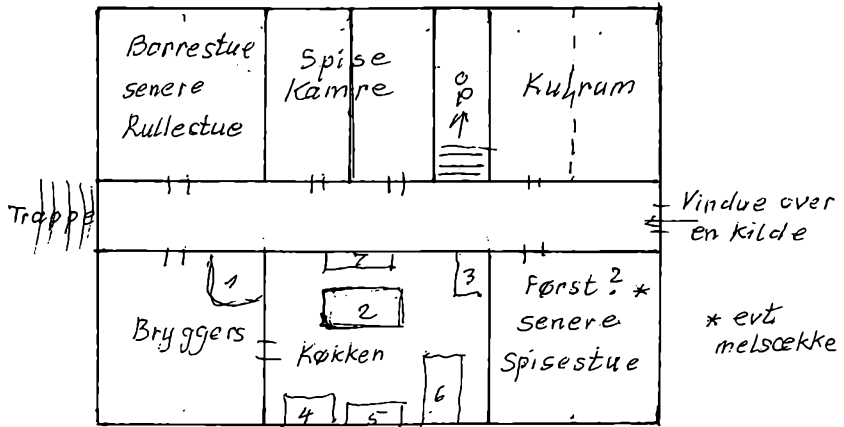
Den gamle dagligstue med møbler og tæppe fra den blå stue. (Privat foto 1948)

Lige over dagligstuen var der et rum i samme størrelse, som vi kaldte den hvide sal. Der var tre fløjddøre, en midt på hver væg, indrammet af gipsornamenter i striber og ovenover i form af blomsterkurve. De tre vinduer havde røde brokadegardiner foret med hvidt. Mellem dem stod to konsolspejle, og i det ene hjørne af salen var der en lille rokokosofa med to armstole og et lille bord foran, alt var hvidmalet og forgyldt og med rødt brokadebetræk. Fra en stor gipsdekoration midt på loftet hang en prismelysekrone.

Vi børn var meget betaget af det smukke rum og de fine møbler, og somme tider sneg vi os derop, når vi skulle lege fine damer. Så sad vi og konverserede og lod som om vi trak te med strittende lillefinger. For hver ende af salen var der et kvadratisk rum. Nedenunder var det henholdsvis fars og mors soveværelse og den blå stue, og ovenpå var det gæsteværelset og et rum, der oprindeligt havde været tænkt som musikværelse, for der var malet violiner over døren. Dengang brugte mor det som rullestue, men det blev forfremmet til gæsteværelse, da rullen blev flyttet ned i kælderen. Gennem den tredje fløjddør midt på langvæggen kom man ud i den lange gang, der gik fra nordvinduet over forstuedøren til døren og balkonen mod syd over badeværelsets vindue. Mod gårdsiden var der foruden trapperne et pigeværelse, og et par børneværelser og et toilet. Og der var et lille rum under loftstrappen, hvor mor havde de røgede pølser og skinker hængende. Fra gangen var der endnu en fløjddør ud til hall'en eller hvad man nu skal kalde den. Der stod den blomstrede kiste. Hall'en havde to vinduer ud mod gårdspladsen og en dør ind til loftstrappen.

Kirsten Olesen har ikke beskrevet overloft og kælderplan på samme måde som stueetage og første sal, men af tegningerne og hendes kommentarer fremgår det, at børnene har haft værelse på overloftet, efterhånden som de blev gamle nok og de ældste rejste hjemmefra. Ligeledes giver bemærkningerne også et udmærket billede af køkkenregionen.

Kælderplan

- 1 Gruekedel
- 2 Komfur
- 3 - daglig
- 4 Bord
- 5 stort højt skab mellem de 2 vinduer
- 6 Bord
- 7 Brændekasse

Jørgen har også haft nordværelset på overloftet, og da jeg rejste i 1942 havde han fars kontor. Der stod en meget høj kaktus i et klap, der på mystisk vis "gik ud"

Det store komfur midt i køkkenet blev brugt ved festlige Lejligheder. Det havde også 2 store ovne, der blev brugt ved julebagningen.

Kirsten Surlyk Olesens tegning af kælderetagen og hendes kommentarer hertil.

Gråsten Husholdningsskole

Det er i år 75 år siden Olga Reppien og Ebba Drewes overtog Gråsten Husholdningsskole.

I en artikel om at være ung i 50erne har journalist Bodil Krogh bl.a. omtalt sit ophold på Gråsten Husholdningsskole. Hun kom fra Holte og betragtede til dels husholdningsskoleopholdet som aftjening af kvindelig værnepligt i lighed med broderens militærtjeneste. En mosters tidligere ophold på Gråsten husholdningsskole gav anledning til, at det netop blev den skole, der blev rammen om en helt ny tilværelse for Holte-pigen. "Vi lærte at vride en karklud rigtigt, at bage brødbudding, partere en gris og få farsen til at strække til et større folkehold, men vi lærte skam også at begå os i selskabslivet, når eleverne fra den nærliggende landbrugsskole blev inviteret til fest. Lå der en bagtanke bag sammenføring af to hold veluddannede unge mennesker! Nogle gode, solide partier kom der nok ud af det!" Selvom hun mindes skoleopholdet og samværet med de andre elever med glæde, aner man den spirende rødstrømpebevægelse bag de muntre, let ironiske erindringsglimt og en forudanelse om, at husholdningsskoletanken var ved at være på retur.

Dagens gang

Kl. 7.30: Morgensang og morgenmad.

Kl. 8.00: Rengøring af soveværelser og stuer.

Kl. 8.30: Teoritime.

Kl. 9.30: Forevisning og instruktion.

Kl. 10.30: Praktisk arbejde i køkken, studie, systue, vævestue og vuggestue.

Kl. 12.30: Middag og forisættelse af praktisk arbejde.

Kl. 16-17.50: Teoretisk undervisning.

Kl. 18.30: Aftensmad.

Kl. 21.00: Aftendrik.

Lørdag er teoridag, undervisning fra kl. 8.30-11.20, kl. 11.30 middag.

Lørdag eftermiddag og søndag er fridage, dog kan der forekomme vagter i forbindelse med elevvæde, forældremøde el. a arrangementer.

Til køkkendragt bruges lyseblå kjole eller kittel, hvidt forklæde, hvidt bånd til håret eller kappe, sko med lave hæle, evt. træføddøj til vaskeri og have.

Eleverne medbringer sengetøj, sengelinned, sengetæppe, håndklæder, stoveklud, klud til vaskekummen, gulvklud, grydelapper, 2 servietter og servietpose med navn.

Eleverne sørger selv for vask af eget tøj, der er adgang til vaskeri med centrifuge, men ikke til kogevask.

Der er vaskekummer med koldt og varmt vand på værelserne, hvoraf de fleste er beregnet til 2 personer, kommode kan medbringes.

I opholdsstuen findes fjernsyn, i spisestuen klaver, begge dele står til elevernes disposition.

Ideen om husholdningsskolen opstod omkring 1900-tallet - bl.a. i Tyskland, hvor det blev mode at unge piger - især fra velbjegete hjem - fik et skoleophold med en uddannelse til perfekt husmoder for øje.

*Gråsten Husholdningsskole ca. 1910 fotograferet i Ahlmannsparken.
Fotograf ukendt.*

I 1910 hørte Gråsten til det daværende Tyskland og fik også sin husholdningsskole. Den lå i Ellegade nr. 5. Arkivet har et par enkelte billeder fra den tid men ingen optegnelser. Skolen eksisterede til Genforeningen i 1920. På det tidspunkt var der i "det gamle land" stor interesse for at oprette skoler af forskellig art i det genvundne land. Tanken greb også frk. Marie Ehrenreich, der var uddannet på Husholdningsseminariet "Ankerhus". Hun blev i øvrigt støttet af forstanderinden Magdalene Lauridsen, der med rod i Højskolebevægelsen også havde stor interesse for det nationale spørgsmål. De to damer begav sig til Gråsten, og det lykkedes Marie Ehrenreich at erhverve – ikke den oprindelige skole, der var blevet

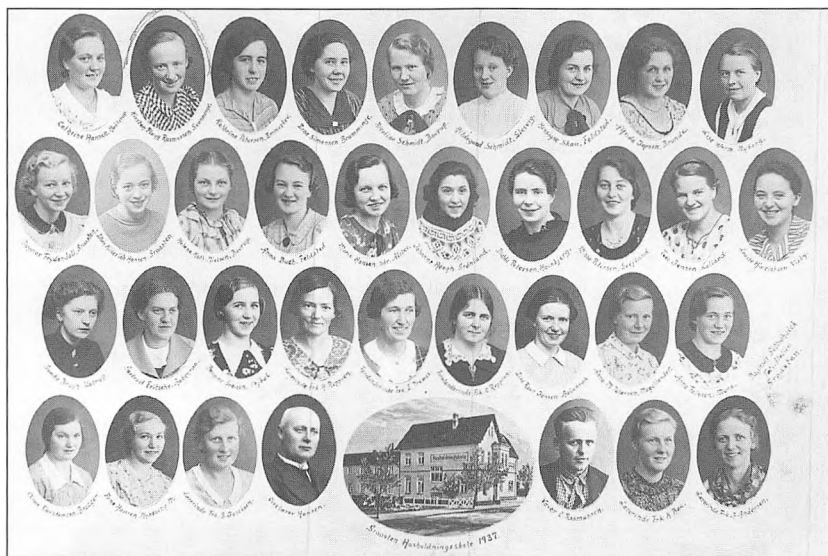
tysk privatskole - men dens nabobygninger, der havde været ejet af det tyske missionsforbund – en hovedbygning, hvor der også havde været gæstehjem, og en tilhørende bygning med sal. Indtægten suppleredes også ved en pensionatsordning. En tidligere elev har fortalt at bl.a. lærere fra både den danske og den tyske skole mødtes ved middagsbordet.

Første hold elever 1921

Set med datidens øjne må det have været noget af et vovestykke at starte en skole i frk. Ehrenreichs alder – 53 år. Hendes virke kom heller ikke til at være af lang varighed, allerede i 1932 afgang hun ved døden under et julebesøg hos en søster i København. Meddelelsen om den afholdte forstanderindes død var et stort chok for lærerinder og elever, da de efter juleferien mødtes på skolen, men takket være tilbud om husly på Als husholdningsskole i Vollerup lykkedes det lærerinderne at fuldføre kurset.

Gæstelærer ved skolen havde været Overlærer H. C. Hansen, Gråsten skole. Han stod i spidsen for en kreds, der inderligt ønskede,

Elevbillede fra 1937

at husholdningsskolen skulle fortsætte , og igen bar en henvendelse til Magdalene Lauridsen frugt. Hun havde på ”Ankerhus” to unge lærerinder, der begge var optaget af sønderjyske forhold og kunne gå ind for tanken om at drive skolen videre.

De to jævnaldrende kolleger og fremtidige kompagnoner havde forskellig baggrund – Olga Reppien stammede fra et vestjysk landbo-miljø – Ebba Drewes, der også var faglærerinde i matematik, regning og håndarbejde, kom fra Frederiksberg. Forskellig baggrund og forskellige af væsen - Olga Reppien den udfarende – Ebba Drewes den stilfærdige og tilbageholdende supplerede hinanden godt, og netop deres forskellighed gav nok skolen en ekstra dimension, og begge blev i høj grad en del af livet i byen. Ebba Drewes bl.a. også gennem sin interesse for pigespejderbevægelsen.

Den 17. 3. 1933 åbnede skolen igen – den dato blev senere regnet for skolens fødselsdag. Det første elevhold ”Lykkepigerne” kaldet, bestod af 5 unge piger – tre fra Sønderjylland og to fra København.

"Lykkepigerne" yderst til højre Christine Elley.

Elevtallet voksede støt gennem årene. I løbet af årene havde mere end 2300 unge piger fået en grundig uddannelse i huslige sysler, oplevet et godt kammeratskab og gennem undervisning og udflugter lært meget om sønderjysk historie, kultur og natur. Ikke blot danske piger søgte skolen, men der kom også elever fra Sydslesvig, vore nordiske nabolande, Grønland – endda fra andre "udlande" kom der elever.

Ikke mindst om sommeren blev de, i deres blå kjoler og hvide forklæder, en del af gadebilledet, når de gik morgentur i samlet flok, eller når de ved den årlige kongemodtagelse dannede en "Ramme" om de fremmødte honoratiorens, som havde lejlighed til at hilse på Majestæterne.

Den stigende tilgang af elever gjorde også udvidelsen af de fysiske rammer nødvendige. I 1942 blev det muligt at købe "Villaen" i Ellegade – den eneste af husholdningsskolens bygninger der står tilbage. Her blev der vævestue, hvor der blev undervist af Henriette

Eleverne på morgentur.

Reppien (Hette) , Olga Reppiens ældre søster, der var kommet til Gråsten efter en årrække at have opholdt sig i Amerika. Sammen med hende underviste også væver Otto Rasmussen – den legendariske O R, hvis minde stadig holdes højt i hævd af gamle spejdere. Ellegade 1 var blevet købt i 1937, og i 1940 blev her indrettet spædbørnshjem for børn fra 0 – 2 år. Her kunne eleverne under kyndig ledelse lære barnepleje.

Besættelsestiden var ikke let at komme igennem, heller ikke for skolen. Vanskelighederne kulminerede i marts 1945, da forstanderinderne fik besked om at rømme skolen og villaen i løbet af en uges tid, da bygningerne skulle bruges til lazaret for tyske flygtninge. Det lykkedes at redde villaen til privat beboelse, men selve skolen skulle afleveres med inventar til 50 personer. Vinterholdet måtte sendes hjem med få dages varsel. Ebs og Rebs, som de blev kaldt, fik pludselig en ufrivillig ferie, men det ville have lignet dem dårligt ikke at udnytte den. Netop i de dage kom Grev Bernadottes hvide busser til Padborg – Kruså med de store fangetransporter fra de tyske

koncentrationslejre, og der var brug for hjælp til bespisningen af de mange mennesker, som D.K.B.erne (Danske Kvinders Beredskab), stod for, og her blev der god brug for Ebs' og Reps' indsats.

Flygtingene var blevet flyttet til politistationen – den daværende tyske skole, men først den 7. september 1945 blev husholdningsskolen frigivet, og håndværkerne kunne gå i gang med en hårdt tiltrængt renovering, så vinterholdet kunne modtages til november.

Husholdningsskolen

I november 1946 blev det muligt at overtage den tyske privatskole, der lå mellem skolen og villaen, så nu prægede Gråsten husholdningsskole hele den ene side af Ellegade. I 1957 blev skolen udvidet med "Studiet" et moderne demonstrationslokale, som blev bygget i haven, der dog stadig bevarede en del af sit hyggelige præg omkring en udendørspejs. Der kom gode og rolige år. Ebs og Reps kunne i 1958 fejre 25 års jubilæum ved en stor fest på Hotel Gråsten og kunne bl.a. glæde sig over et lykønskningstelegram fra Dronning Ingrid. Skolen blev i 1962 omdannet til en selvejende institution, idet forstanderinderne mente, at det i fremtiden så ville være muligt at

*Ebba Drewes og
Olga Reppien
med deres hund.*

optage statslån til udvidelser og forbedringer, som tiden krævede. I september 1968 fyldte Olga Reppien 70 år og i april 1970 rundede også Ebba Drewes dette tal. De bestemte sig til at trække sig tilbage i juli 1969.

Skolen blev ført videre af frk. Johanne Petersen – også kaldet Brønshøj, der tidligere havde været lærerinde på skolen, og i de sidste 14 år havde ledet Husmoderskolen i Julianehåb (Grønland). Forstanderinderne flyttede til Slotsbakken 22 – her boede de sammen i 16 år, indtil Ebs døde den 4. oktober 1985.

Hjemmet var i mange år mødested for mange gamle elever og ”svigersønner” som deres mænd blev benævnt, samt venner af huset.

Efter Ebs død faldt det svært for Rebs at fortsætte livet, hun svækkedes langsomt og sov ind den 7. september 1987 på plejecenter Dalsmark.

Husholdningsskolen måtte opleve den periode, hvor mange andre husholdningsskoler måtte give op pga. manglende elevtilgang. Man forsøgte en overgang med kortere kurser, men i 1971 var en æra definitivt forbi. Skolen blev solgt og fungerede i nogle år som teaterskole indtil den i 1977 blev nedrevet og gav plads til en ejendom med 8 lejligheder – ”Villaen” eksisterer som omtalt stadig som privatbolig, det samme gælder spædbørnshjemmet, der blev privat beboelse efter en kort tid som kommunal institution.

De gamle G.H. elever holdt troligt sammen i mange år. Landbrugsskolen åbnede dørene for det årlige elevmøde, men i 1988 enedes man om at ophæve elevforeningen – en epoke i Gråstens historie var forbi. En skole fra ”den tyske tid” var blevet til en endog meget dansk institution, hvor engagerede forstanderinder og dygtige lærerkræfter havde udøvet en gerning, som mange unge piger – alle ”rødstrømpehistorier” til trods - gennem årene havde haft gavn og glæde af.

Forespørgsler til arkivet – og hvad de kan medføre.

En lille pige står ved et vindue i bedsteforældrenes hus – vinduet vender ud mod Nygades udmunding. Der står en betjent og gør stram honnør, mens den ene lastbil efter den anden ruller forbi. Bilerne er hvide med et stort rødt kors på siden, og på hvert lastbilled står hvide kister – mange, mange kommer forbi.

Foto Chr. Jacobsen, Gråsten

Den lille pige er for længst blevet voksen, men hun har aldrig glemt synet. En dag kom hun på arkivet for at få oplysninger om denne hændelse. Vi ledte i bog efter bog om besættelsen uden resultat, heller ikke vores store avisudklipsamling var til nogen hjælp. Der var ældre gråstenere, der huskede noget om den dag, men hvornår var det nu, det var? Arkivet havde to billeder af de hvide biler med en kortfattet notits ”Døde koncentrationslejranger føres gennem Gråsten”.

Løsningen fandtes i en biografi om Holger Reedtz Funder, der i krigsårene var vicesekretær i Dansk Røde Kors og gennem årene havde virket som en kyndig transportleder i mange forskellige situationer. Dette var en af hans sidste store opgaver. Man vidste, at der på Olsdorf Kirkegård ved Hamborg var begravet mange døde fra Neuengammelejren. Mange lande var interesserede i at få et bestemt antal svarende til de savnede. I Danmark ville man vide nøjagtig besked, og i stor hast blev etableret et kommando bestående af læger, tandlæger, politifolk og Røde Kors medhjælpere, der påtog sig opgravning og identificering af ligene. På trods af tidspresset lykkedes opgaven – for H. R. F. var det et ekstra bevægende øjeblik, da han genfandt en god ven, som han genkendte på dennes særprægede tandsæt.

Da kortegen kom til grænsen, havde danske sydslesvigere samlet sig og sang "Altid frejdig". På en mark nord for grænsen blev der holdt en kort højtidelighed, hvorefter lastbilerne fortsatte mod forskellige mål.

Hvorfor kom kortegen så til Gråsten? Iblandt de døde var Holger Biehl, og man kørte derfor forbi hans barndomshjem i Slotsgade, inden bilerne fortsatte mod København, hvor langt de fleste af de afdøde blev begravet i Ryvangen.

Det skete i sommeren 1947 – for 51 år siden, men selv vi, der så mange år efter ser billederne forstår, at det minde har prentet sig uudsletteligt.

Den lille pige er Ulla Brusch, f. Rasmussen og hun oplevede begivenheden fra bedstefaderen, sognefoged Rasmussens hus, der måtte vige pladsen for Den Danske Banks bygning.

*Slotsgade 3,
sognefoged Rasmussens hus.
(Foto H. Thomsen, Gråsten)*

Robert Ellsworth Coffey

Den 27. juli 2007 modtog arkivet en mail fra lektor/professor Per Jørgensen, Odense, hvori han bad om arkivets hjælp. En af hans venner, Robert Sparks fra Canada, ville besøge ham i forbindelse med en konference, de begge skulle deltage i. Robert Sparks ville ved samme lejlighed forsøge at opspore en slægtning, der skulle ligge begravet på en af kirkegårdene i Gråsten-området. Denne henvendelse førte til efterfølgende artikel, skrevet af Preben Vagn Knudsen

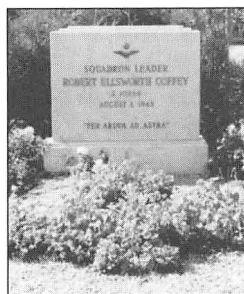

Foto via Robert Sparks

På Gråsten Kirkegård, under en stor smuk hvid granitsten, ligger Squadron Leader Robert Ellsworth Coffey begravet. Han døde den 1. august 1945 i et biluheld nær Slesvig. Artiklen er især baseret på samtaler med og breve fra Robert Sparks, men også på diverse avisudklip og samtaler med ældre gråstenere, bl.a. Dagny Paludan-Müller.

Besøg fra Canada

Søndag den 2. august 2007 besøgte Robert Sparks og Cathy Guild Gråsten. Robert Sparks er nevø af den canadiske flyver, der ligger begravet på Gråsten Kirkegård. Han er født 10 måneder efter Robert Coffeys død, og hans mor og far Marjory Coffey og Raymond Earl Sparks, opkaldte ham efter Robert, så hans fulde navn er Robert Ellsworth Coffey Sparks. Robert Sparks og hans bror, Richard Edward Sparks, er de eneste nulevende familiemedlemmer til Robert Coffey.

Bob Coffey og hans tvillingsøster Jean Coffey, ca. 1917.
Foto via Robert Sparks

Familieforhold

Robert Ellsworth Coffey, kaldet Bob, blev født i Greenview i Illinois i USA den 30. marts 1915. Hans forældre var Mary Fulton Coffey og Henry Jackson Coffey. Bob havde en tvillingsøster, Jean Coffey, hun blev gift med William Webster i 1953, men ægteskabet forblev barnløst. Bob Coffeys storesøster, Marjory Coffey, er født den 6. oktober 1910. Hun er Robert Sparks mor.

Bob elskede alle aspekter af flyvning allerede som barn. Han elskede at bygge flymodeller af balsatræ og tyndt papir med en propel drevet af et gummibånd, og han fløj med dem til de ikke kunne repareres mere, for så at starte forfra med at bygge en ny flyvemaskine. Bob og Jean snakkede tit som børn om, hvordan der kunne bygges flyvemaskiner og drager og om, hvordan det var at flyve. De bandt ting til dragerne, som f.eks. en lygte der så om natten kunne ses på nattehimlen. En enkelt gang gav de en kattekillen en flyvetur, så i hvert fald den kunne prøve fornemmelsen af at flyve.

Bob var ellers et meget omsorgsfuldt menneske, der ofte tog skadede eller sårede dyr, som han fandt på skolevejen, med hjem for at hjælpe og pleje dem.

Uddannelse.

Bob gik i Primary og Secondary School i Greenview, hvorefter han med hjælp fra Raymond Sparks kom ind på Purdue Universitetet i West Lafayette, Indiana, USA, hvor han fik en B. S. grad i Aeronautical Engineering.

Han tilbragte 6 år i U. S. Army og derefter 2 år i U.S. Air Force som "Civil Engineer". Bob meldte sig til Royal Canadian Air Force i Windsor, Ontario, den 26. juni 1941¹ og startede 1. september 1941. Han havde et stort ønske om at deltage i krigen for derigennem at få mulighed for at flyve. Han tog flere militære kurser, og efter marts 1942 gjorde han tjeneste ved Camp Borden, Ontario, Canada og senere ved Bagotville, Quebec, Canada. Fra den 26. juli til den 10. oktober 1943 var Bob i 118. Fighter Squadron, Anette Island i Alaska.

118. *Fighter Squadron, Anette Island, Alaska juli-oktober 1943 foran en P-40 Kittyhawk. Bob Coffey siddende nr. 7 fra venstre. Foto via Robert Sparks.*

I Europa

I november 1943 blev Bob Coffey flyttet til Europa, for at gøre tjeneste i Squadron nr. 438 der var stationeret i Wellingore, Lincolnshire i England. Bob Coffey fløj support under invasionen i Normandiet den 6. juni 1944. I Bobs R.C.Air Force Pilot's Flying Log Book er der nævnt to flyvninger den dag. Første flyvning var i en Auster Taylorcraft, et observationsfly, fra Redhill til Hum, England. Turen varede 1 time og 10 minutter. Den anden tur på 1 time og 30 minutter var med dykker bombeflyet Typhoon til Falaise i Frankrig. I logbogen skrev Bob:

Coffey i pilotdragt ved halen af en Typhoon. Foto via Robert Sparks

På de to billeder ses Bob Coffeys flyvekammerat Harry Hardys Typhoon, magen til den Coffey fløj. Foto via Robert Sparks.

”D’dag, hvilket rotteræs, bombede og beskadigede konvoj – mange lastbiler tilbage brændende eller ødelagt, meget intens lysflak, flyet ramt af flak, kom hjem med 8 cylindere ude af drift”.

Harry Hardy, der er en af de Typhoon piloter i Squadron 440, der tjente sammen med Bob Coffey, fortalte at Typhoon har to 12 cylindre motorer der sammen driver den 4-bladede propel. Det betyder, at der stadig var 16 fungerende cylindre i flyet.

13. januar 1945 blev Bob Coffey hædret med ”Distinguished Flying Cross”. I beskrivelsen står der bl.a.: ”Flight Lieutenant Coffey har udført mange succesfulde operationer. Han har udvist meget gode leder egenskaber. Før invasionen i Normandiet, deltog han i adskillige angreb på fjendtlige installationer i Frankrig, under kraftig og præcis antiluft-beskydning. I juli 1944 udførte Flight Lieutenant Coffey et succesfuldt angreb på en bro ved Thury-Harcourt, som blev fuldstændigt destrueret. Under og efter slaget i Falaise Gab ødelagde han mange lokomotiver, flodpramme og et ammunitionsskib.”²

Den 7. marts 1945 fik han kommando over Squadron nr. 440, stationeret i Celle i Tyskland.

Fra 30. marts 1945 til 11. april 1945 var han i Weeze, Tyskland, fra 11. april 1945 til 24. april 1945 i Osnabrück, Tyskland, fra 24. april 1945 til 19. maj 1945 i Warmwell, England, fra 19. maj 1945 til 31. maj 1945 i Celle, Tyskland, og fra 31. maj 1945 i Flensborg. Dette blev det sidste sted han var udstationeret.

Bob Coffey var en anerkendt og dygtig pilot og han elskede at flyve, men kunne absolut ikke lide krigens ødelæggelser. Meget sigende har Dagny Paludan-Müller fortalt at: ”han kom tilbage (fra luftoperationer) med øjne der havde set for meget”. Han benyttede enhver chance for at flyve, ofte to eller flere operationer på en dag. Imellem missionerne var der selvfølgelig også perioder, hvor Bob og hans Squadron ikke fløj så tit, men han fløj så mange af de ikke kampflyvninger han havde mulighed for. Bob fløj 101 kampoperationer mellem 9. april og 24. oktober 1944 og 64 operationer mellem 29. januar og 21. april 1945.

*Squadron Leader, Bob Coffey,
440 Squadron RCAF,
13. marts – 1. august 1945
Foto via Robert Sparks*

Jean Coffey

Bobs tvillingsøster Jean Coffey gjorde under 2. Verdenskrig tjeneste som sygeplejerske i 32. General Hospital Military Corps, og var udstationeret i England. Hospitalet fulgte efter da de Allierede invaderede Normandiet, og blev sendt til Omaha Beach i juli 1944 som det første general hospital i Frankrig³.

Efter en kort visit i Belgien, blev enheden, som det eneste amerikanske hospital, flyttet til Aachen i Tyskland, hvor det i juli 1945 blev flyttet tilbage til basen i Camp Atterbury, Indiana, for så at blive opløst i oktober 1945.

Jeans udstationering i Europa var samtidigt med at Bob Coffey var ud-

*Bob Coffeys tvillingsøster
Jean Coffey, ca. 1944.
Foto via Robert Sparks*

stationeret i England, og senere i Holland og Tyskland med Royal Canadian Air Force. Bob og Jean benyttede muligheden til at besøge hinanden, når det kunne lade sig gøre, og en gang mødtes de bl.a. i Scotland⁴.

Ulykken ved Slesvig

Bob Coffey omkom på tragisk vis uden for Slesvig ved en eneulykke i sin jeep den 1. august 1945. Vejbelægningen, hvor ulykken skete, var "Black Copples", dvs. en skifferbelægning, der i tørt vejr er udmærket, men i vådt føre bliver meget glat⁵. Hans jeep ramte eller kørte i et bombe hul, hvorved han blev dræbt⁶. Selv samme dag som ulykken skete, skulle forlovelsen mellem Bob Coffey og Dagny Paludan-Müller have været deklareret.

Bob Coffey har lært Dagny Paludan-Müller at kende omkring maj-juni 1945. I logbogen er der fra 21. til 31. maj 1945 flere returflyvninger fra Celle til Flensborg.

Bob Coffey og Dagny Paludan-Müller den 29. juli 1945 ved Sønderborg, 2 dage før den tragiske ulykke ved Slesvig. Foto via Robert Sparks.

Begravelsen

Bob Coffey blev begravet på Gråsten Kirkegård den 3. august 1945. Højtideligheden begyndte i Flensborg om formiddagen, hvor den engelske garnisons medlemmer, afdødes nærmeste pårørende i landet, frøken Dagny Paludan-Müller, hendes mor og andre slægtninge og endvidere bankdirektør Anker Nissen med frue og datter deltog. Den hvide kiste blev herefter på en engelsk militær lastbil ført til Gråsten. Ved ankomsten var båren, der var svøbt i det engelske flag, smykket med et væld af blomster og kranse. I hele byen var Dannebrog gået på halv stang, og rustvognen kørte over et tykt tæppe af sommerens blomster, efterfulgt af 100 canadiske soldater i jeeps og trucks ⁷.

Ved kirkegårdslågen modtoges båren af en afdeling flyvetropper samt afdødes officerskammerater. Byens borgere havde også i stort tal ønsket at deltage i højtideligheden, og til lyden af sørgetrommens slag bar kammeraterne kisten ned gennem kirkegården til graven, hvori den straks sænkedes. Pastor C. Hvidt talte ved graven og takkede Robert Coffey og Royal Canadian Air Force for den indsats, de havde gjort for at befri landet. Derefter forrettede den canadiske feltpræst, som var i uniform med blå messehagel, jordpåkastelsen. De canadiske tropper og officerer gjorde honnør, og et æreskompagni affyrede tre salver over graven, mens et canadisk musikkorps spillede den traditionelle sørgemelodi "Abide with me". Til slut blæste en trompeter som en sidste hilsen til afdøde "The last Post". Inden de drog bort, passerede de canadiske officerer enkeltvis graven og salutede for deres afdøde kammerat.^{8,9}

Efterskrift

Robert Sparks kan huske, at han med sin familie var i Danmark og at de besøgte Gråsten omkring 1961, for dels at se gravstedet, men også for at besøge familien Paludan-Müller. Han husker Dagny Paludan-Müller og også huset de boede i på Kirkegårdsvej.

Bob og hans tvillingsøster Jean var meget tæt forbundet til hinanden, og hun kom aldrig rigtig over hans pludselige død. Flere, der havde kendt Bob, havde det på samme måde; en tidligere pilot fra

*Det canadiske æreskompagni affyrer salver over graven.
Fotograf ukendt via Dagny Paludan-Müller.*

hans Squadron har fortalt: ”Bob var meget afholdt. Vi blev virkelig rystet, da han døde. Vi havde netop overlevet krigen, og pludselig blev han dræbt. Det var ikke mere det samme.”

Bob blev efter sin død hædret med ”Bar to Distinguished Flying Cross” den 3. september 1945. Igen fremhæves Bob Coffeys mange succesfulde togt, hans mod og gode lederskab.¹

Efter tyskernes kapitulation ønskede Bob Coffey at kæmpe videre i Japan⁴. Bob Coffey var amerikansk statsborger, men på grund af sin militære tjeneste for Canada kunne han også få et canadisk statsborgerskab. Han holdt meget af Canada og var især betaget af den storslåede og øde natur.⁴ Når krigen sluttede, planlagde Bob at slå sig ned i Canada, sikkert omkring Ontario, og starte en virksomhed inden for flyvning.

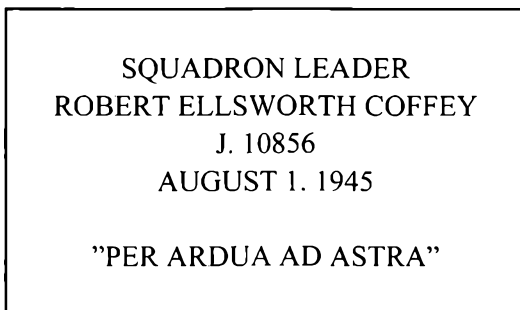
Stenen på kirkegården

Graven med sten blev bekostet af oberstinde Ragna Paludan-Müller, og hun beholdt gravstedet til et tidspunkt, hvor den Canadiske Ambassade overtog forpligtelserne. 1. januar 1966 overtog Menighedsrådet i Gråsten forpligtelserne og vedligeholder i dag stadig gravstedet. Graven tilses af Forsvarsministeriet, dog ikke regelmæssigt¹⁰.

Tidligere er graven blevet tilset af officerer fra Tyskland. Den ene gang var de i uniform, de gjorde honnør ved graven. Officererne skrev rapport om gravens tilstand, og roste hvor pænt graven blev holdt¹¹.

Som afslutning skal nævnes, at både Robert Sparks og Dagny Paludan-Müller takker Gråsten Menighedsråd og personalet på kirkegården for den smukke måde graven bliver holdt på.

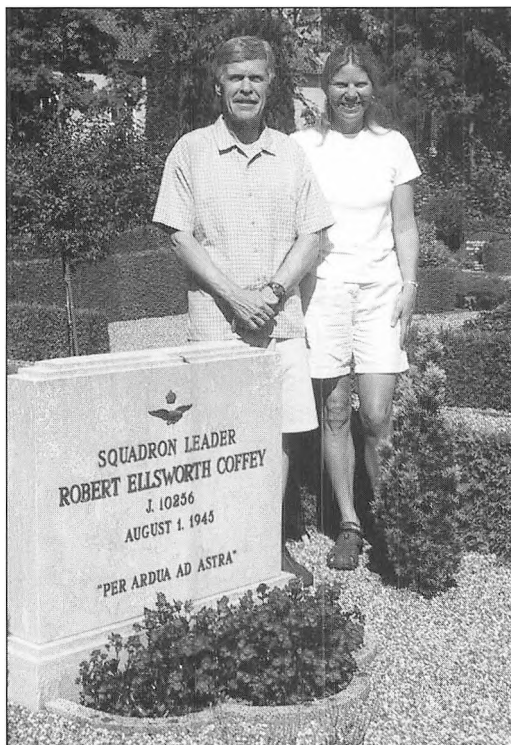
Teksten på gravstenen:

Nummeret "J. 10856" er Robert Coffeys soldaternummer.

"PER ARDUA AD ASTRA" er mottoet for Royal Canadian Air Force og betyder "Gennem anstrengelser mod stjernerne" eller "Gennem modgang til stjernerne"

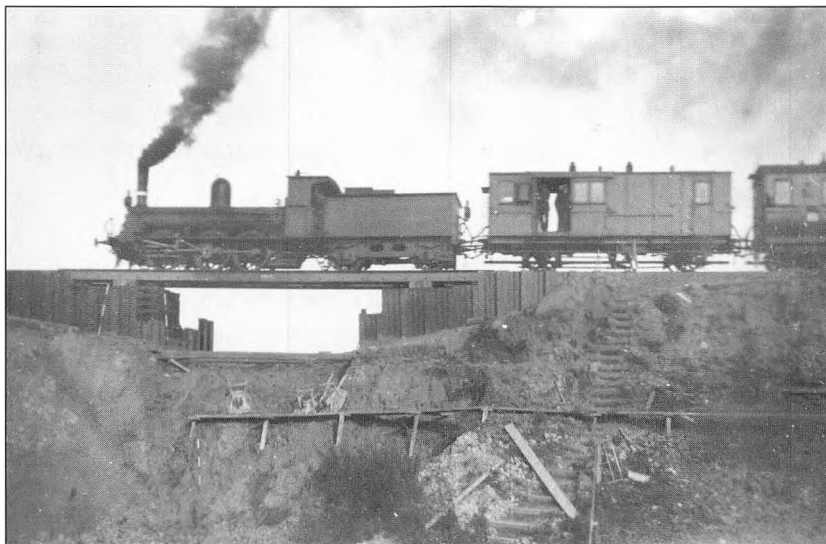
Preben Vagn Knudsen

*Robert Sparks og Cathy Guild
ved graven på Gråsten Kirkegård, august 2007.*

Kilder:

- ¹ <http://www.airforce.ca/wwii/ALPHA-CO.1.html> 2008
- ² Military Resume 1941-1945, af Marjory Sparks (Bob Coffeys søster)
- ³ <http://www.iuinfo.indiana.edu/homepages/0912/text/ww32nd.htm> 2008
- ⁴ Personlig kommentar Dagny Paludan-Müller, 29-7-2008
- ⁵ Personlig kommentar G. O. Hansen, 8/1/2008
- ⁶ Military Resume 1941-1945, af Marjory Sparks (Bob Coffeys søster)
- ⁷ Jyske Tidende 4/8/1945
- ⁸ Flensborg Avis 4/8/1945
- ⁹ Heimdal 4/8/1945
- ¹⁰ Kirkegårdskontoret i Gråsten
- ¹¹ Personlig kommentar tidl. Graver Henry Frost 8/1/2008

Skredet 1931

Historien – eller skal man sige katastrofen – gentager sig.

I avisen "Sønderborg Socialdemokrat" fra 8. juli 1931 stod der: Orkanen i Nat har haft Karakter af en Landskabskatastrofe. I alt er der på Strækningen til Tørsbøl sket 15 Skred, hvoraf mange strækker sig over 100-150 meter. Alvorligst er Skredet ved Adsbøl, og man gør sig ikke Håb om at kunne bringe det i Orden de første 14 Dage.

Pensioneret trafikinspektør Ole Nørregaard Rasmussen, Danmarks Jernbanemuseum, Odense har sendt os nedenstående oplysninger:

"Ifølge DSBs Driftsberetning for året 1931/32 var toggangen mellem Tørsbøl og Sønderborg indstillet fra den 9. til den 28. juli.

Jeg erindrer personligt fra tjenstlige forbindelser i Sønderjylland, at gamle borgere på egnen omkring Adsbøl kunne berette, at der på stedet også havde været dæmningsudskridning i den preussiske tid, fordi jordmassen på stedet er ustabil, præget af en stor og dyb nærmest svømmende "horst af tungt ler".

Vi har ikke oplysninger om skredene i den preussiske tid, eller hvor omfattende de var for de beboere, der boede i området den gang. Heller ingen af de førnævnte gamle borgere er tilbage til at uddybe de nærmere omstændigheder.

Skybruddet d. 20. august 2007 har vi derimod alle i frisk erindring, og de skred, den var skyld i, var nok mere omfattende end dem i 1931. Det tog i hvert fald længere tid før toggangen kom i gang igen.

Vi har bedt Dorothea og Jørgen Sørensen, der bor i det idyllisk beliggende lille hus fra 1852 på Kobberholmvej 33, og som havde katastrofen helt inde på livet, fortælle om deres oplevelser under og efter skybruddet. Deres beretning følger her:

Skybrud over Adsbøl d. 20. august, 2007

Vores familie består af Dorothea og Jørgen Sørensen og børnene Karen Marie, Annelise og Claus Christian.

Vi flyttede fra Kolding til Adsbøl i foråret 1973, hvor Jørgen skulle tiltræde en stilling som overassistent ved Gråsten postkontor.

Vi havde besluttet, at vi i forbindelse med flytningen fra Kolding til Gråsten ville finde en bolig på landet. 1. april 1973 købte vi ejendommen Kobberholmvej 33, Adsbøl. Ejendommen "æ Ell" består af stuehus og en lade bygget omkring 1850.

Vi faldt for den dejlige lidt afsides beliggenhed med Adsbøl bæk, der løb gennem haven få meter fra huset.

Her befandt vi os rigtig godt, og havde travlt med ombygning og istandsættelse de første mange år.

Den hyggelige bæk i haven kendte vi godt og vidste, at ved kraftige regnskyl og ved tårbrud kunne bækken” gå over sine bredder” og op på græsplænen. Det varedes som regel kun kort, så var vandmasserne ledt ud i Nybøl Nord.

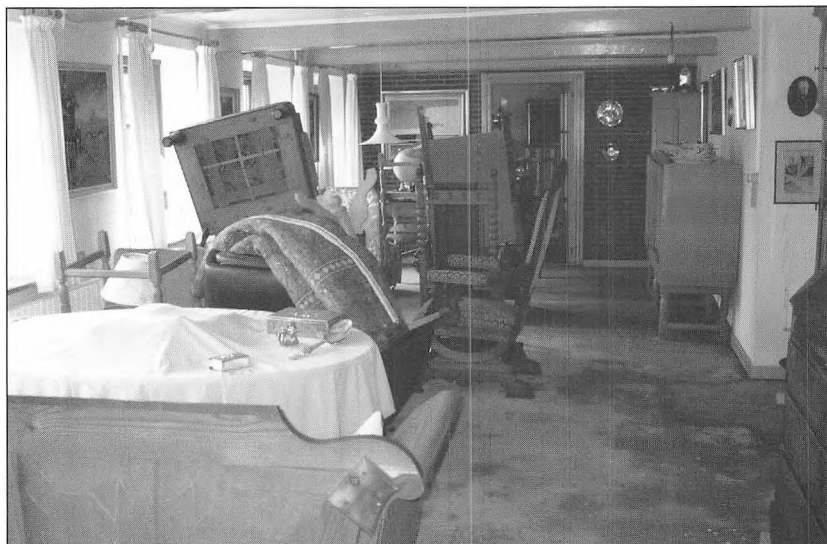
Vi har nu nået en alder hvor alle børn er flyttet hjemmefra og vi nyder pensionisttilværelsen. Den 20. august 2007 sad vi og hyggede os med en kop tordenkaffe. Ifølge vejrudsigten efter TV avisen var der udsigt til tordenvejr, men ellers ikke noget alarmerende.

Det regnede ret kraftigt og pludselig gik lyset ud, det blev starten på en dramatisk nat.

Da vi med en lommelygte orienterede os om situationen udenfor, så det voldsomt og uhyggeligt ud, på det tidspunkt var vandstanden i bækken nået langt over bredden og var nået op til huset.

Rivende strøm i bækken ved Dorthes hus. Foto: Dorthe og Jørgen Sørensen

Møblerne stables op. Foto: Dorthe og Jørgen Sørensen

Vandet begyndte nu at pible ind ved yderdørene, i første omgang satte vi klodser under nogle af møblerne, men snart var det helt uoverskueligt.

Vandet tordnede gennem tunnellen under banedæmningen med en sådan kraft, at der stod en kraftig vandsøjle flere meter op i luften, og vandmasserne fossede nu på alle sider af huset, det lød som en stormvejrsgang ved Vesterhavet. Naboerne fra Koberholmvej kom herved. De stod på den anden side af ”floden”, vi kunne se hinanden, men det var umuligt at kommunikere udendørs, situationen var voldsom.

Vandet fossede med en sådan kraft at alt blev revet med. Træer og buske kom sejlende, havemøbler, terrasse, blomsterkrukker blev revet med af vandmasserne.

Vi var total afskåret fra Koberholmvej, vores adgangsvej var simpelthen skyllet væk.

Adsbøl bæk, der før var ca. 2 meter bred, var nu pludselig en flod på 30 meter – alt var oversvømmet, og der var en rivende strøm.

Senere på aftenen kom vore unge naboer fra marksiden over til huset, hvor alt var oversvømmet. I entre, stue, køkken og bryggers var der vand. De fik i en fart møbler sat op på køkkenbord og bænk, så vi måske kunne undgå de værste vandskader.

Vi havde forsøgt at øse os ud af vandmasserne, men det var umuligt.

Klokken ca. 2.00 om natten opgav vi, og vi blev evakueret af vore unge naboer. Da vi kom ud skulle vi holde hinanden i hænderne og slæbe fødderne hen over jorden, for ikke at blive væltet omkuld af den stærke strøm. Vi tilbragte resten af natten hos dem, men var urolige for, om huset kunne klare trykket fra de voldsomme vandmasser.

Næste morgen kl. 7 fulgte de os hjem. Det var et forfærdeligt syn der mødte os, alt var vådt, vandet havde stået ca. 15 cm højt inden døre, overalt var der sand og slam, og udenfor var alt kaos. Jernbaneskinneerne hang frit i luften, og grus, træer, buske, fliser, alt var ødelagt. Vandet strømmede stadig rundt om huset, men var dog faldet så meget, at vi igen havde el i huset.

Skinneerne hænger frit i luften. Foto: Hans Franzen

Det havde været et forfærdeligt uvejr, ifølge meteorologisk institut var der faldet 152,6 mm regn på ca. 2 timer, et sådant uvejr kaldes en konvektiv bombe. Ifølge Bane Danmarks egne beregninger faldt der 2,2 millioner kubikmeter vand i dæmningens opland.

På den modsatte side af banedæmningen var der dannet en sø, der på det dybeste sted var 7 meter.

Vi forsøgte at få styr på situationen, og begyndte at gøre rent i køkken og bryggers, og hvor besynderligt det kan lyde, indtog vi formiddagskaffen i køkkenet, dog iført gummistøvler .

Situationen udenfor var voldsom og usædvanlig. Pressen strømmede til, og daværende trafikminister Flemming Hansen besigtigede skaderne.

Alt i alt en uvant situation for Adsbøl og for os.

Vi kontaktede nu vores forsikringsselskab. Udenfor var Bane Danmark ankommet, de kunne dog kun komme til bækken, som stadig var en flod, og der var kun adgang til vores hus til fods over en betonkant, som stod ved tunnellen under banedæmningen. Passagen skulle ske med forsigtighed, da der stadig faldt store jordklumper ned.

Foto: Dorthe og Jørgen Sørensen

Skadeservice, som skulle komme med affugtere, var afskåret fra at komme over til huset, så det måtte vente, til Bane Danmark havde fået etableret en midlertidig adgangsvej.

Den 23. august var der lavet en midlertidig bro, og det var nu muligt at komme over ”floden”.

Affugterne blev installeret, og i begyndelsen hældte vi 100 l vand ud 2 gange i døgnet.

Entre, stue og køkken var totalskadet, så der forestod et stort arbejde med at pakke alt sammen, skabene blev tømt for porcelæn, alt blev pakket i flyttekasser, så rummene kunne tømmes. Skaderne på møblerne var meget begrænset, vi havde jo fået det meste sat op.

Skader på vægge og gulve i husets underetage var store, pudset på væggene faldt af, al gulvbelægning i entre, stue og køkken blev fjernet.

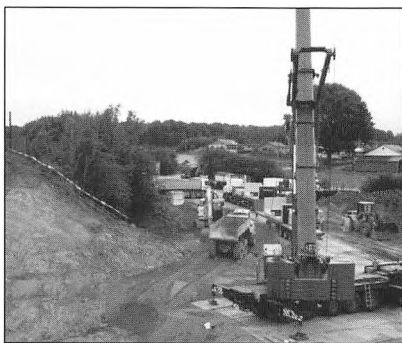

Foto: Dorte Sørensen

Foto: Hans Franzen

Vi blev nu tilskuere til et stort entreprenørprojekt. I løbet af få dage ankom maskiner og materiel i en størrelse, vi aldrig tidligere havde set i Adsbøl. En ”by” af skurvogne og campingvogne blev etableret, og jorden på markerne blev befæstet, så den kunne bære den tunge trafik. En ny vej blev anlagt og arbejdet gik i gang.

Al færdsel på byggepladsen krævede, at vi var iført sikkerhedshjelm og sikkerhedsvest, i starten skulle vi endog have eskorte. Om morgenen, når vi hentede avisen i postkassen, hilste vi godmorgen til de mange folk og maskiner, som var i gang.

Når det så lidt sort og uoverskueligt ud, havde vi besluttet, at se hele forløbet som ” EN ” stor oplevelse. Det var en beslutning, vi adskillige gange havde behov for at erindre hinanden om.

Entreprenørarbejdet, der i begyndelsen for os lignede kaos, blev hurtigt til et systematisk og planlagt projekt. Den eksisterende banedæmning blev kørt bort på en konstant strøm af store lastbiler, og medio september, kunne opførelsen af et nyt dobbelt tunnelrør for det ny vandløb påbegyndes. Det bestod af præfabrikerede elementer, som blev transporteret herved fra Djursland og sat på plads af Danmarks største kran.

Nu påbegyndtes opbygningen af den nye banedæmning, igen en konstant strøm af store lastbiler, der leverede det ene læs sand og grus efter det andet.

Billede nr. 0693

Arbejdet skred planmæssigt frem, vejmæssigt var det begunstiget af en tør og solrig eftersommer.

Banedæmningen blev genopbygget og få dage før planlagt kunne toget igen køre på strækningen Tinglev-Sønderborg.

Indenfor hos os skred istandsættelsen frem, murer, elektriker, snedker, og maler afløste hinanden. Der var nu gået ca. 2 måneder.

Da toget kørte igen begyndte istandsættelsen af omgivelserne om-

Foto: Dorthe og Jørgen Sørensen

Foto: Dorthe og Jørgen Sørensen

kring huset, vandet havde forvoldt store ødelæggelser af terrasse, gårdsplads og have, maskinernes kørsel i forbindelse med udgravning af nyt vandløb havde sat sine tydelige spor, det var imponerende at se, at man kunne genskabe en jævn have med så store maskiner. Et gartnerfirma anlagde ny terrasse og græsplæne, og nu kunne vi se hvordan det fremover ville komme til at se ud.

Inde i huset var håndværkerne færdige og vi kunne begynde ”indflytning” og udpakning igen, efter 3 måneder, hvor værelserne på 1. salen havde været vores hjem.

Det var en rar fornemmelse, at få alting på plads. Vi var nu nået frem til midt i november måned, og dejligt var det, at vi kunne holde adventstid i et nyistandsat hus.

Efterhånden svandt antallet af de store maskiner, og antallet af de beboelsesvogne, der havde været i ”skurbyen”, blev også færre, det var nu tydeligt, at afslutningen nærmede sig. Den 29. november fik vi, sammen med de sidste folk, en afskedsfrokost.

Foto: Dorthe og Jørgen Sørensen

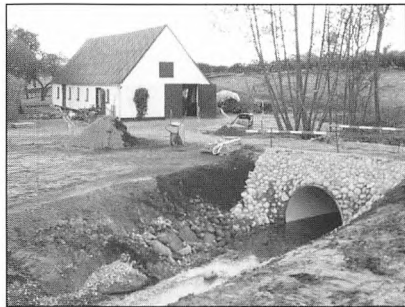

Foto: Dorthe og Jørgen Sørensen

Nu er bækken flyttet ca. 15 m længere væk fra huset. Vandtunnellen under banedæmningen er blevet større. En ny vej er anlagt. Have, terrasse og omgivelserne er i orden.

Alt er tilendebragt, og vi er blevet en meget stor oplevelse rigere.

Årets gang 2007

Januar

Fra 1. januar 2007 er der ikke mere noget, der hedder Gråsten kommune. Vi hører nu under Sønderborg storkommune, og Gråstens borgere skal nu vænne sig til en lang række ændringer.

Der er givet tilladelse til opførelse af en 600 m² stor hal på Planetvej, som skal bruges til sortering af affald.

Menighedsrådene i Adsbøl, Gråsten, Kværs og Rinkenæs har besluttet, at kirkegårdene (6 i alt) skal drives under ét – hovedkontoret for alle kirkegårdene vil blive i Gråsten.

”Haves: – spændende arbejde – godt fællesskab – søges: brandmænd”. Opfordringen kommer fra Rinkenæs brandværn, der med 16 aktive medlemmer med en gennemsnitsalder på 52 år, trænger til nyt blod.

Februar

Rigtige spejdere lader sig ikke gå på af vejret. Gråsten blå og grønne spejdere slog sig efter en 25 km. travetur ned i Syvstjerneskovens shelters, inden turen næste dag gik tilbage til Gråsten.

”Det lille Teater” har et godt tag i børn og unge. I vinterferien er man klar med et nyt stykke. 14 glade børn opfører ”Pigen der sov i 202 år”.

35 børn fra håndboldklubben ”Egene” har tilbragt en hel nat med sang, alternativ sport – og naturligvis håndbold.

Stavgang er blevet en populær sport. 28 kvinder og en enkelt mand vandrer hver onsdag rundt i Gråstens omegn uanset vejrliget.

Marts

Fördeschule har fået ny leder. Efter mange års virke har skoleinspektør Claus Evermann taget sin afsked. Hans efterfølger bliver viceskoleinspektør Volkmar Koch.

Sønderborgs – og altså også vor - nye borgmester Jan Prokopek Jensen har henvendt sig til regeringen med ønske om en forbedring af trafiksituationen i Sønderjylland.

Fødevareminister Hans Chr. Schmidt har været på besøg på Gråsten Landbrugsskole og blev stillet over for meget spørgelystne elever.

Gråsten og omegns pensionistforening sørger for, at vore ældre indbyggere hver torsdag kan få transport og hjælp til indkøb, skiftevis i Gråsten by og Ulsnæscetret.

April

Storkommunen har overtaget driften af vandværket i Hejremosen efter næsten 8 år i Gråsten regi.

En dykker har været nede på bunden af Gråsten fjernvarmecentrals beholder, der rummer 1,6 mio. liter vand og kunne konstatere, at alt var i fin stand.

Efter flere udskiftninger søges der ny slotsgartner til slotshaven.

Gråsten Statsskovdistrikt har i samråd med lokale ryttere etableret to nye ridestier – en ved Dyrehaven og en ved Buskmoseskoven.

Maj

På Kværs skole har eleverne fortalt deres version af Danmarkshistorien ved bl.a. at lave en 40 m lang frise i skolegården.

Kongeskibet ”Dannebrog” har været på øvelsestogt i de sydjyske farvande, og i den anledning kunne man også nyde synet af den kongelige chalup, der lagde til i Gråsten havn.

I Adsbøl forberedes sommeren ved en fælles indsats; de flittige borgere renser stranden, reparerer borde og bænke og søsætter ved den lejlighed bådebroen.

Gråsten skole har fra Realkreditfonden modtaget 60.000 kr. Pengene skal anvendes til nye legeredskaber, der også skal give eleverne helt nye udfordringer.

Juni

”Det lille hus” – prinsessernes legehuse i slotshaven får nyt stråtag – det nuværende har holdt i 60 år.

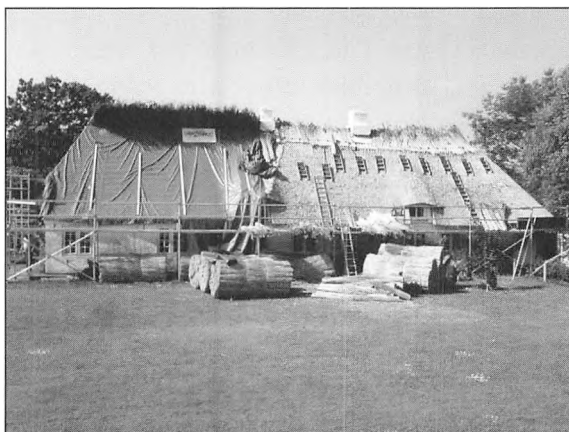

Foto: Erik Steg

Efter megen diskussion bliver Torvet nu åbnet for kørende trafik ved hjælp af en dobbeltsporet ”Sivegade”.

En usædvanlig forestilling har fundet sted på havnen, hvor 14 unge mennesker fra forskellige nationer benytter deres skib til at vise akrobatisk teater m.m. i op til 9 m højde.

Fördeschule har gennemført en meget realistisk brandøvelse ”Brand i skolekøkkenet” blev bekæmpet af Gråsten brandværn og elever og lærere klarede øvelsen til ug.

Juli

Det gamle spejderhus på Konkel trænger hårdt til renovering, bl.a. er et nyt tag højst påkrævet, så spejderne beder om økonomisk støtte.

En stor skare fremmødte fik en stor oplevelse, da Regentparret steg i land på Gråsten havn fra chaluppen fra kongeskibet. Efter modtagelsen kørte dronningen og prinsgemalen i åben kare gennem byen til slottet.

58 fik hvide huer med grønne bånd – så mange elever har fuldt deres uddannelse fra Gråsten landbrugsskole.

På Ulsnæs er Danfoss gået i gang med en udvidelse på 11.700 m².

August

Så kom DSB's sommerkøreplan – den tilgodeser langt fra de lokale behov – 6 afgang til Odense og København er fjernet.

På Gigthospitalet er et enkelt rum forbeholdt rygere – ellers er hospitalet røgfrit.

Ved Torvedagene i Gråsten vil Gråsten brandværn præsentere sin nyerhvervelse – en supermoderne autosprøjte.

Så ramte katastrofen Gråsten og den nærmeste omegn – på 1½ time faldt 102 mm regn, og bagefter var ødelæggelserne næsten uoverskuelige. De fleste husejere måtte kæmpe med vand i kældrene, i Adsbøl brød broen over Adsbøl bæk totalt sammen, og ved Kopperholm forsvandt jernbanedæmningen, så skinnerne hang frit i luften.

September

8.500 foldere sendes i disse dage ud til beboerne i Alnor, Gråsten og Rinkenæs. Det er Aftenskolen, der kommer med en bred vifte af tilbud om kurser og foredrag.

Politiet nåede at stoppe to unge hærværksmænd på 14 og 16 år inden de nåede at ødelægge det 5. træ på Torvet – 4 havde de knækket. En politihund fandt de skyldige i en baggård, og nu venter der et erstatningskrav.

Trods et manglende vejstykke tabte Adsbøl borgerne ikke modet, men arrangerede sommer- og ringriderfest med god deltagelse.

Omkring 300 interesserede havde fundet vej til Gråsten Slotspark for at deltage i en guidet tur, arrangeret af Slots- og Ejendomsstyrelsen.

Oktober

I anledning af Rinkenæs Korskirkes fødselsdag har kirken fået en ny flagstang. Med dens højde på 12 m vil det kunne ses over det meste af sognet, når flaget er hejst.

I nogle ledige lokaler på banegården bliver der indrettet et misbrugscenter – det 3. i kommunen.

I 1723 blev de 12 profeter afbilledet på pulpituret i Rinkenæs gamle Kirke. I årenes løb er de blevet dækket af mindst 5 lag maling. Takket være en gave fra A.P. Møllers fond vil det nu blive muligt at afdække dem.

I anledning af spejderbevægelsens 100 års jubilæum har Gråsten spejderne taget imod en indbydelse fra Island – 13 spejdere og 5 ledere fik en uge – rig på oplevelser på ”Vulkanøen”

November

Kværs har afholdt sin årlige oktoberfest. At det er en succes, viser det stadig stigende deltagerantal – i år 500

I Adsbøl vil man gerne vide noget om, hvem der har beboet de forskellige ejendomme. Borgerforeningen har derfor sørget for et træf med medarbejdere fra Lokalhistorisk arkiv.

Eleverne fra skolefritidsordningen står bag en imponerende udstilling, der netop nu kan ses på biblioteket. De har fremstillet en sand zoologisk have med alle slags dyr i strålende farver.

December

Et nyt pengeinstitut kommer til Gråsten, idet Andelskassen Alssund har lejet lokaler i Borggade.

Elever fra Gråsten Friskole har løbet 489 km. Og dermed tjente de via forskellige sponsorer 32.454 kr.

Kulturmiljørådet i Sønderjylland er opmærksom på bygninger fra 1864 - 1920. I den anledning foreslås en fredning af Gråsten banegård, der nævnes som et særlig fint eksempel på nationalromantisk stil. Gråsten banegård blev tegnet af en på sin tid meget kendt arkitekt, Baurat Jablonowsky fra Haderslev.

Gråsten banegård ca. 1908. (foto Th. Lau.)

HISTORISK FORENING FOR GRAASTEN BY OG EGN

Årsberetning 2007

Vi afholdt generalforsamling d. 18. april 2007 på Alnor Kro, 55 personer var mødt op til generalforsamlingen. Der var genvalg af Hans Chr. Lassen, Mogens Jacobsen, Ruth Jensen. Per Thomsen ønskede ikke genvalg. Jeg vil gerne her sige tak til Per Thomsen for hans arbejde i bestyrelsen. Hanne Næsborg-Andersen blev valgt til nyt bestyrelsesmedlem.

Inge Gillesberg fortalte og viste billeder over emnet ”Gråsten skovene fra fortid til nutid.” Det var et spændende og interessant foredrag. Et enkelt citat: Tiden får lov til at fælde træer – træer har den tid de nu har.

D. 30. maj 2007 havde vi en aftentur til Munkemølle. Her fortalte læge Steen Ruwald, der ejer og bor på stedet, historien om møllen. Derefter gik vi over i Kløften, hvor Plys og Niels Rousing fortalte om deres virksomhed. Turen fortsatte til Rønshoved Højskole hvor kaffen ventede, aftenen sluttede i skolens foredragssal hvor forstander Thue Kjærhus fortalte lidt om landsdelen vi bor i. I turen deltog 40 personer.

Byvandring i Gråsten d. 18. juni 2007. Turen gik ad Ahlefeldvej og Ellegade. På cafeteriet i Ahlmannsparken var der kaffe og fremvisning af gamle billeder. Der blev fortalt om gademes og husenes historie. En god aften med ca. 25 deltagere.

D. 2. oktober 2007 var der aftentur til ”det kendte og ukendte Sønderborg”. På turen fortalte Peter Dragsbo. Det var meget interessant at se og høre om de forskellige bygningsstilarter, de store huse

på Kongevej, de små røde huse på Blomstergade. Sønderborg købte i 1860 Ladegårds jorder, det gjorde det nemt fremover at planlægge gader og veje.

Egnsaften d. 25.okt. 2007. Historisk Samfund for Als og Sundeved havde henvendt sig, om vi ville være med til at arrangere en Egnsaften. Det blev en vellykket aften med et stort program med gode indlæg. Inge Gillesberg fortalte om Gråsten skovene, Inge Adriansen om Gråsten slot, Gerhardt Schmidt om Gråsten kommune, og aftenen sluttede med sang og musik v/ Hans Jørgen Clausen og Peter Brodersen.

D. 18. september havde arkivmedarbejderne og bestyrelsen en aftentur til Det Danske Centralbibliotek i Flensborg. Arkivar Lars Henningsen fortalte om Bibliotekets historie, Arkivet og Studieafdelingen. Bibliotekar Hanne Næsborg-Andersen viste rundt og fortalte om Den slesvigske Samling

Historisk Samfund for Sønderjylland, Sønderborg inviterede i november til fællesmøde i Augustenborg for de lokalhistoriske foreninger og arkiver.

Der var mulighed for at se arkivet, og aftenen sluttede med foredraget: "Parkinson – efterkommer af Augustenborgerne" v. Ruth Forum Møller.

Efterårsmødet d. 21. november. Vi havde et meget interessant foredrag ved Inge Adriansen med emnet " Sønderjyske herregårdsetter". Fremmødet var meget stort, det er dejligt at arrangere, når medlemmerne bakker op om det.

Der var udlevering af årsskriftet og guiden "Mindesmærker, monumenter m.m. i Gråsten kommune".

I den forbindelse kan jeg oplyse, at Kirsten Thomsen efter eget ønske har valgt at fralægge sig opgaven med at redigere årsskriftet. Jeg vil gerne takke Kirsten for det store arbejde hun har ydet.

Else Egholm har påtaget sig opgaven fremover.

Jeg har set tilbage på vores medlemstal. I år 2000 havde vi 370 medlemmer og nu har vi 470 medlemmer. Det er dejligt, at vi også her kan mærke den stigende interesse for det lokalhistoriske i vores område.

KTUIF NYT (Kværs Tørsbøl Ungdoms og Idræts Forening) skal have tak for, at de ville tage en omtale om vores forening med i deres blad

Jeg vil slutte min beretning med en tak til ALLE, der har været med til at gøre vores forskellige arrangementer indholdsrige og spændende.

Tak til Jer medlemmer, som møder flittigt og talrigt op.

Bodil Gregersen

Beretning for Arkivet 2007

Arbejdet i arkivet går støt og roligt. Der bliver som hidtil registreret afleveringer, scannet og sorteret billeder, registreret avisudklip, besvaret henvendelser fra alle egne af landet, skrevet ejendoms historie, når vi får nye oplysninger, fotograferet ejendomme, begivenheder og gravsten og skrevet slægtshistorie ind i de relevante systemer.

I årets løb har der været over 100 besøgende i arkivet. Det er ikke alle der når at skrive i vores gæstebog, men der er ca. 100 underskrifter i 2007.

Vi havde bl.a. besøg af tyve 60 års afgangsjubilare fra Gråsten skole årgang 1947.(farvehandler Jens Hansens klasse)

Arkivets hjemmeside, som Preben V. Knudsen er master på, har i årets løb været godt besøgt. På hovedsiden har der været 8311 unikke besøg. Det er en stigning med over 6000 eller 400 % siden sidste år.

Der er sket en markant stigning op gennem året, og besøget ligger nu på omkring 1000 om måneden eller ca. 30 om dagen.

I gennem 2007 er serien med 50 år gamle avisudklip kørt videre med nye sider hver måned. Denne serie har nu eksisteret i 5½ år.

I december blev billeder af gravsten på Adsbøl, Gråsten og Gl. Rinkenæs kirkegårde lagt på hjemmesiden, og de har allerede været godt besøgt. Det er især slægtssiderne og siderne med de gamle avisudklip der har interesse.

Arkivet har modtaget 74 afleveringer, heraf en ret omfangsrig og interes-sant fra Erwin og Lise Rittschers bo.

Der har været 25 henvendelser via mail og breve. En særlig spændende var fra Canada, som vi har tænkt at skrive om i det kommende årsskrift.

Vi har haft 2 udstillinger i 2007. Den første lavede vi som en hilsen til Graasten Ringriderforening i anledning af deres 100 års jubilæum.

Det lykkedes os at fremskaffe billeder af alle de formænd, der har været indtil nu, lige med undtagelse af den allerførste.

Den anden udstilling var i forbindelse med Arkivernes dag. I 2007 var emnet ”Mennesket i Arkivet” og det blev også en spændende udstilling.

Ældreklubben havde bedt os komme en eftermiddag og fortælle fra arkivet. Vi startede med at fortælle om Historisk Forening og Arkivet, og om hvor vigtigt vi finder det er at bevare nutiden for fremtiden.

Derefter havde Erik Hansen, Elsebeth Thygesen og jeg i fællesskab lavet en lille rejse rundt i kommunen med billeder fra de gode gamle dage. Vi kunne godt have haft flere billeder med, men var bange for at tiden ikke var til det.

Fotogruppen har ligget lidt stille i det forgangne år, men et enkelt gade-møde er der da blevet holdt. Det fandt sted i Adsbøl Klubhus og var velbesøgt.

Jeg vil slutte min beretning med at takke alle medarbejderne i arkivet for det store arbejde, I lægger i at bevare nutiden for fremtiden.

Else Egholm

Bestyrelsen pr. 1. september 2008

Formand

Bodil Gregersen Klokkevej 2, Rinkenæs 74 65 31 81

Næstformand

Hans J.Bollmann Vestermark 4, Kværs 74 65 94 25

Kasserer

Anne Marie Nissen Ahlmannsvej 19 74 65 19 01

Sekretær

Birgitte Hell Ahlmannsvej 3 74 65 91 86

Arkivleder

Else Egholm Toldbodgade 6 74 65 12 43

Øvrige

Mogens P.C.Jacobsen Ahlefeldvej 16 74 65 00 42

Ruth Jensen Kværsløkke 18, Kværs 74 65 94 82

Hans Chr.Lassen Klokkevej 1, Rinkenæs 74 65 10 76

Hans Paulsen Domhusparken 7 st.th. 74 65 10 70

Hanne Næsborg Andersen Bøgevej 5, Adsbøl 74 65 39 21

Historisk forening for Gråsten by og egn

Indholdsfortegnelse

Årsskrift 1975 - 2007

Almindelig historie

- Andersen, Poul: Adsbøl sogn for 200 år siden. 1987: 43-50
- Andersen, Poul: Buskmose. En gård og dens ejere. 1980: 5-24
- Andersen, Poul: Fattigvæsen og fattiggård. 1980: 25-50
- Andersen, Poul: Kurhotel-Folkungskole-Gigthospital. 1993: 3-17
- Andersen, Poul: Kværs plantage. 1976: 19-24
- Andersen, Poul: Ladegård - et adeligt gods i Kværs sogn.
1986: 49-59
- Andersen, Poul: Lidt om Adsbøl sogn. 1992: 43-51
- Andersen, Poul: Munkemølle. 1992: 3-24
- Andersen, Poul: En skanse i Sandager. 1993: 32-36
- Andersen, Poul: Skæbneåret 1864. 1989: 3-32
- Andersen, Poul: Alnors historie. 1994: 3-12
- Arkivet: Gråsten før og nu- en billedserie. 1999: 40-52
- Bruhn, inspektør: Dagbogsnotater fra 1814 om kosakkerne i
Sønderjylland. 1983: 34-46
- Bøttcher, Peter V.: I halvtredsåret for Danmarks befrielse.
1995: 26-32
- Eisenschmidt, Silke og Nis Hardt: Høje under marken.(Benniksgård).
1998: 48-53
- Eisenschmidt,Silke og Nis Hardt: Gravskik og kostvaner i Rinkenæs for 5000 år
siden
1999: 35-39.
- Hansen, G. O.: Beretning om Gråsten Havn. 2000: 22-30
- Haurum, Gert S.: Slakteriet- fra vugge til grav. 2000: 31-45
- Kjems, Sven: Gråsten Kommunes arealmæssige udvikling fra
1920-1970. 2000: 5-21
- Kjems, Sven: Hvorfor ligger Ulsnæscetret, hvor det ligger.?
2003: 23-41

- Kjems, Sven Retsvæsen og Politimyndighed i Gråsten. 2005: 33-46
- Kjems, Sven Ordensmagten i Gråsten efter 1920. 2006: 46-59
- Kjems, Sven Advokater i Gråsten. 2007: 5-21
- Marcussen, Helga: Erindringer om Gråsten Børnehave. 2001: 35-40
- Markussen, Poul Erik: Gråsten Missionshus fejrer 75 års fødselsdag. 1999: 53-56
- Munk Hansen, Hans: Bygningsbevaring. 1990: 42-54
- Sahl, Hans: Tvingholm. 1992: 25-33
- Sahl, Hans: Dagene efter befrielsen. 1995: 17-25

Personalhistorie

- Andersen, Poul: Efterskrift til "En kunstner fra Kværs". 1988: 25-27
- Andersen, Poul: Et hus og en familie i Gråsten. 1989: 43-54
- Asmussen, Alex: Lidt erindring om mit levnedsløb. 1988: 41-52
- Blønd, Dora: Fra min barndom. 1978: 3-17
- Bruhn, Verner: Generationen imellem. 1985: 3-10
- Bruhn, Verner: Spejder uden hat. 2003: 26-42
- Brusch, Ulla: Barn i 40-ernes Gråsten. 2000: 46-63
- Brusch, Ulla: Festen for Hother Smith. 2005: 53-59
- Bøttcher, Peter V. Svend Bartholin Müller. 2004: 5-7
- Christensen, C.P.: Æ hjuler i Dalsgård. 1981: 3-20
- Clausen, Iver: Fra 0 til 75. 2002: 26-42
- Conradsen, Gert: Christian Damm, en bondedreng fra Kværs. 2004: 44-64
- Damm, Lorenz P.Hansen: Krigen 1864. 1977: 26-38
- Gad, Ida: I Adsbøl præstegård 1864. 1981: 34-56
- Hansen, Anne-Marie: Barn og ung i Rinkenæs. 1983: 3-22
- Hansen, Annemarie M. En Rinkenæsfamilie mellem dansk og tysk. 2001: 7-23
- Hansen, G.O.: Styrmand Emil Handke. 1993: 37-40
- Hansen, G.O.: En slagter- og eksportørfamilie. 1998: 21-26
- Hansen, G.O.: Rentemester Friedrich Lenschau. 2005: 60-64
- Hansen, Johannes V.: Gråsten omkring 1937/38. 1985: 39-51
- Henningsen, Lars N.: Poul Andersen in memoriam. 1995: 5-7
- Holst, Marie: En forpagterfamilie på Fiskbæk. 1979: 39-51
- Haarder, Oskar G.: Træk fra mine Gråstenerår. 2005: 47-52

- Jacobsen, Hans Heinrich: Mit levnedsløb. 1988: 3-24
- Lassen, Hans Christian: A.G. Nissen - maleren fra Årsbjerg. 1999: 19-26
- Lassen, Hans Christian: Maleren Joh. Wilhelm Knutz fra Rinkenæs. 2001: 41-48
- Lauridsen, Frode Møller: Erindringer fra tiden i Kværs. 2007: 22-30
- Lauritsen, Tage: Barndomsrerindringer fra Gråsten Slot. 2002: 5-25
- Laustsen, Hans Jørgen: Da Ahlefeldvej var centrum i verden. 1973: 18-29
- Madsen, Kristen: Dagbogsoptegnelser april 1940. 1984: 21-29
- Meyer, Poul og Poul Andersen: "Hofjæderne" i Trappen. 1992: 35-42
- Møller, Uwe: Praktiserende læger i Gråsten 1826-1972. 1991: 35-52
- Møller, Uwe: Familien Ahlmann og Gråsten. 1976: 25-56
- Nielsen, Erik: Fra barn til pensionist i Alnor. 1994: 5-8
- Ohrst, Hans: Mine drengeår i Gråsten. 1982: 2-30
- Ottsen, Anna: Breve fra en soldaterhustru 1915. 1987: 3-18
- Petersen, Asmus: Min barndom i Gråsten. 1986: 3-34
- Petersen, Astrid: Mit Liv. 2004: 8-16
- Petersen, Astrid: Mit Liv (fortsat fra 2004) 2005: 16-32
- Petersen, Marie: Minder fra genforeningstiden. 1995: 8-15
- Petersen, Marie: Julebrev. 2002: 52-59
- Rasmussen, Egon: A.D. Jørgensen. En sønderjysk hædersmand. 1997: 5-11
- Rasmussen, Poul Grosen: På sporet af oldemor. 2003: 42-52
- Sahl, Hans: Erindringer om mine drengeår og slægten på gården i Kværslykke. 1985: 5-19
- Sahl, Hans: Een af mine forunderlige rejser. 1996: 52-57
- Sahl, Hans: "Æ' gammel smej". 2000: 64-67
- Thomsen, Kirsten og Mitscherlich.) At vokse op mellem to kulturer. (Margarethe Mitscherlich.) 1999: 27-34
- Elsebeth Thygesen: Gråsten har en Ahlmannspark, men hvem var egentlig Ahlmann?. 2004: 17-43
- Thomsen, Kirsten: Gråsten har en Ahlmannspark, men hvem var egentlig Ahlmann?. 2004: 17-43
- Thygesen, Elsebeth: En kunstner fra Kværs. 1987: 28-42
- Thygesen, Elsebeth: Af og om Hans Storm. 1995: 17-25
- Thygesen, Elsebeth: To kvindeskæbner. 2006: 60-72
- Thygesen, Elsebeth: Hermann Knutz 2007: 42-48

Wolden-Ræthinge, Anne: Min barndomsby-Sønderjyske stemninger.
1996: 5-14

Folkeliv

- Andersen, Poul: En aftægtskontrakt 1857. Ladegård Engskov.
1975: 35-36
- Andersen, Poul: Gråsten Bibliotek. 1979. 21-38
- Andersen, Poul: Kokhave - uddrag af en gårds historie.
1991: 3-17
- Andersen, Poul: Kværs forsamlingshus. 1980: 51-65
- Andersen, Poul: En smedekontrakt fra Rinkenæs 1827.
1975: 37-39
- Andersen, Poul: Uddrag af pastor Damms kirkekronik.
1983: 47-60
- Andersen, Poul: Udstykning fra Gråsten Herregård 1931.
1981: 21-33
- Conradsen, Gert: Kværs – Problemløsninger i landsbyen for 200
år siden. 2006: 5-22
- Hansen, Jes: "E Armhus". 1992: 18-34
- Hansen, G.O.: Gråsten Ringriderforening 90 år. 1997: 43-58
- Ihle, Frede Chr.: "Rinkenæshus" 60 år. 1995: 40-42
- Jacobsen, Holger: Naldmadebro. 1996: 39-47
- Kjems, Sven: Retsvæsen og Politimyndighed i Gråsten.
2005: 33-46
- Knudsen, Preben Vagn: Karper og karpedamme i Gråsten. 2006: 23-45
- Lauesgaard, Ejnar: Landmandsliv. 1991: 18-34
- Laustsen, Hans Jørgen: Den tyske rokklub brænder. 1993: 30-31
- Møller-Lauridsen, F: Dagligt liv i Kværs. Efter pastor Damm ca.
1850. 1978: 18-38
- Nielsen, H. G.: Postvæsenet gennem tiderne. 2007: 31-41
- Nielsen, Tage: Det lille teater - Gråsten. 1988: 28-40
- Sammendrag ved
Redaktionen: Slotsbakken (5) Kirsten og Palle G. Pedersen.
2001: 24-34
- Thygesen, Elsebeth: Kroer og hoteller i Gråsten. 1998: 27-40
- Aabenhus, Arne: Dansk Amatør Teater Samvirke 50 år i Gråsten.
1998: 10-
- Aabenhus, Arne: H.C.Andersen på Gråsten slot 1845. 2005: 7-15

Kirkehistorie

- Andersen, Poul: Kirkegården ved Rinkenæs Gamle Kirke. 1990: 3-41
- Andersen, Poul: Kirkeinventarium for Kværs kirke, Åbenrå provsti 1861. 1975: 21-34
- Andersen, Poul: Kirker i Rinkenæs. 1982: 44-60
- Andersen, Poul: En præstestrød i Rinkenæs. 1984: 31-38
- Andersen, Poul: Sognepræster i Rinkenæs sogn. 1994: 13-18
- Sahl, Hans: En kirkenøgles historie. 1998: 46-47
- Thygesen, Elsebeth: Et sogn og dets præst gennem 44 år. 1989: 33-42
- Thygesen, Elsebeth: Prædikestolen i Rinkenæs Korskirke og kunstneren bag den. 1996: 48-51

Skolehistorier

- Andersen, Poul: Adsbøl skolekronik. 1984: 39-47
- Andersen, Poul: Efterskrift til Rinkenæs skolekronik. 1979: 52-55
- Andersen, Poul: Skolekronik Rinkenæs. 1978: 51-76
- Brusch, Thorkild: Gråsten Landbrugsskole 1924-99. 1999: 5-18
- Conradsen, G.: Degne og skolemestre i Kværs gennem 300 år. 1979: 1-20
- Conradsen, G.: Landsbyskole i 300 år. (Kværs) 1997: 59-67
- Thygesen, Elsebeth: Førdeschules 25 års jubilæum. 1998: 41-45

Handel - Håndværk - økonomi

- Andersen, Poul: Et brandgilde bliver stiftet. 1986: 35-47
- Andersen, Poul: Brude- og lånelegat, Adsbøl. 1977: 39-55
- Andersen, Poul: Fiskeri- Interessentselskab, Adsbøl. 1983: 23-33
- Andersen, Poul: Gråsten Plantningsselskab. 1993: 41-44
- Andersen, Poul: Nødpenge i Gråsten. 1977: 56-57
- Andersen, Poul: Pugholm mejeri. 1982: 31-43
- Egholm, Else og Gert Østergaard: Barberer i Gråsten. 2002: 43-51
- Egholm, Else og Svend Å.Langendorff: Skomagere i Gråsten. 2003: 53-60
- Hansen, G.O.: Beretning om et rederi fra storhed til fald. 1996: 27-38

Haurum, Gert S. Slagteriet - fra vugge til grav. 2000: 31-45
Henningsen, Lars N.: Fra den gamle klædefabrik. 1997: 12-42
Munk Hansen, Hans: Teglværker i Rinkenæs sogn. 1985: 11-28
Møller, Uwe: Gråsten Apotek. 1978: 39-50
Petersen, Karl: Fiskefangst og levevilkår for fiskere ved Flensborg fjord gennem 100 år. 1987: 19-27

Mindesten

1848-50

Andersen, Poul: Adsbøl kirkegård. 1975: 7-8
Andersen, Poul: Sejerstenen i Rinkenæs. 1975: 2-4
Andersen, Poul: Sten i Godtes grue. 1975: 6

1864

Andersen, Poul: Mindesten på Fiskbæk mark.
Parade efter stormen på Dybbøl. 1977: 23-25

1914-18

Andersen, Poul: Adsbøl kirkegård. 1977: 16-17
Andersen, Poul: Gråsten Kirkegård. 1977: 18-22
Andersen, Poul: Kværs kirkegård. 1977: 14-15
Andersen, Poul: Rinkenæs gl. kirkegård. 1976: 8-9

1920 Genforeningssten

Andersen, Poul: Adsbøl. 1976: 2-4
Andersen, Poul: Gråsten og Kværs. 1975: 18-20
Andersen, Poul: Rinkenæs. 1976: 5-7

1945

Andersen, Poul: Frihedsmonumentet, Gråsten. 1977: 9-12

Personmindesten

Andersen, Poul: A. D. Jørgensen, Gråsten. 1975: 12-17
Andersen, Poul: Kong Frederik IX, Gråsten. 1977: 4-7
Andersen, Poul: Mindesten i Gråsten skove. 1975: 9-11
Andersen, Poul: S. Paludan-Müller, Gråsten. 1976: 12-18
Thygesen, Elsebeth: Mindesten for Dronning Ingrid. 2005: 5-6

Kongefamilien på Gråsten Slot

- Olesen, Bendt: Bryllup i Gråsten. 1998: 5-9
Thygesen, Elsebeth: Dronning Ingrid: 2001: 5-6
Uddrag fra Flensborg avis 21. august 1936: En strålende festdag i Gråsten. 1996: 15-26

Årets gang.

Årets gang fra 1979 til 1982 er skrevet af Poul Andersen.
Fra 1983 er Årets gang skrevet af Elsebeth Thygesen Kristensen.

Årsberetninger

Historisk Forening for Gråsten by og egn og Arkivet findes fra 1988 bagest i årsskrifterne. I årsskriftet 1982 er der beretning for arkivet for året 1981.

Diverse

- Til medlemmerne. 75: 40 / 76: 1-3 / 77: 1-3 / 78: 1-2 / 79: ikke pagineret / 80: 3 81: 64.
- Litteraturliste: Sønderjylland, særlig vedrørende Gråsten by og egn. 1976: 57-58.
- Medlemsfortegnelse: 1976: 59-62.
- Efterlysninger: Mindeplade på eg. 1977: 55.
Kælkende nisser på julekort. 1997: 69-70
Foto af bygning. Hvilken/hvornår ?
1999: 68-69
Oplysninger om fotograf Sundbøl.
Hvem var han?
- Vedtægter for Historisk forening: 1979: 56-57.
- Vedtægter for Historisk Forening vedtaget 16.4.86: 1986: 67-68.
- Ændring i styrelsen: 1990: 64. 1998: 63. 1999: 71.

Graasten. Palæet

Adm. Nijs, Udkøbt Pladsvej 15.
Styborg.

